

- Tatrzańskiego Parku Narodowego. Tatry i Podtatrze **3**, ss. 485–492. Tatrzeński Park Narodowy, Kraków – Zakopane.
- KUCOWA I. & TURAŁA-SZYBOWSKA K. 1985. Podrodzaj *Batrachium*. – W: A. JASIEWICZ (red.). Flora Polski **4**. Rośliny naczyniowe, ss. 79–85.
- ŁAJCZAK A. 1996. Hydrologia. – W: Z. MIREK, Z. GŁOWACIŃSKI, K. KLIMEK & H. PIĘKOŚ-MIRKOWA (red.), Przyroda Tatrzeńskiego Parku Narodowego. Tatry i Podtatrze **3**, ss. 485–492. Tatrzeński Park Narodowy, Kraków – Zakopane.
- MATUSZKIEWICZ W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Vademecum Geobotanicum **3**, ss. 537. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- PAWŁOWSKI B. 1956. Flora Tatr **1**, ss. 672. Polska Akademia Nauk, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H. & MIREK Z. 1978. O rzadkich lub dotychczas z obszaru Tatr nie znanych gatunkach roślin naczyniowych. – Fragn. Flor. Geobot. **24**(3): 363–368.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H. & MIREK Z. 1982. Flora synantropijna w otoczeniu obiektów turystycznych w Tatrach. – Stud. Nat. Ser. A. **22**: 79–132.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H. & MIREK Z. 1985. Nowe lub rzadkie gatunki roślin naczyniowych w Tatrzeńskim Parku Narodowym. – Chrońmy Przyr. Ojcz. **44**(5): 62–65.
- TURAŁA K. 1973. Uwagi o polskich gatunkach rodzaju *Ranunculus* podrodzaju *Batrachium* (DC.) A. Gray z kluczem do ich oznaczania. – Fragn. Flor. Geobot. **19**(3): 291–304.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce, ss. 716. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

TOMASZ ZWIJACZ-KOZICA, *Tatrzeński Park Narodowy, ul. Chałubińskiego 42a, PL-34-500 Zakopane, Polska; e-mail: tzwijaczk@poczta.onet.pl*; MAGDALENA ŻYWIEC, *Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, ul. Lubicz 46, PL-31-512 Kraków, Polska; e-mail: mzywiec@poczta.fm*

Przyjęto do druku: 30.04.2004 r.

Valeriana tripteris (Valerianaceae) w Beskidzie Niskim

W obrębie *Valeriana tripteris* L. wyróżnione zostały dwa podgatunki (ROSTAŃSKI 1967): subsp. *austriaca* E. Walther oraz subsp. *heterophylla* (Baumg.) Rostański.

Subsp. *austriaca* ma liście na pędzie kwiatowym zwykle trójlistkowe o listkach na szczycie zaokrąglonych. Włoski na brzegu liści osiągają długość 0,25, a maksymalnie 0,30 mm. W obrębie tego podgatunku opisana została forma o liściach łodygowych niepodzielonych (fo. *hoppei* (Rchb. pro var.). Zasięg tego podgatunku rozpościera się od wschodnich Alp przez Morawy, Beskid Śląski i wzdłuż Karpat po Rumunię (ROSTAŃSKI 1970).

Subsp. *heterophylla* cechuje się obecnością nieco dłuższych włosków na brzegu liści (0,35, a maksymalnie 0,50 mm) oraz dwoma, a nawet trzema parami odcinków bocznych na liściach łodygowych. Końcowe odcinki liści łodygowych mają kształt eliptyczny lub jajowato-eliptyczny. Według ROSTAŃSKIEGO (1970) dokładny zasięg tego taksonu wymaga ustalenia.

ROSTAŃSKI (1967) podaje, że na obszarze zetknięcia się obu podgatunków występują również liczne formy pośrednie.

Występowanie obydwu tych podgatunków oraz licznych form przejściowych między nimi stwierdzono w Beskidzie Niskim. W latach 1991–2001 prowadzono obserwacje w celu ustalenia rozmieszczenia opisywanych taksonów oraz wytyczenia zachodniej granicy zasięgu drugiego z nich. Bogaty materiał zielnikowy został uzupełniony nielicznymi notowaniami w terenie i danymi z literatury (KNAPP 1872; GRODZIŃSKA 1968; ROSTAŃSKI 1967, 1970; TACIK i in. 1957). Stanowiska zostały zlokalizowane w siatce ATPOL o boku 2 km zgodnie z metodyką zaproponowaną przez ZAJĄCA (1978).

Stanowiska *Valeriana tripteris* grupują się we wschodniej części Beskidu Niskiego. Nie stwierdzono występowania tego gatunku w zachodniej części terenu. Lokalna zachodnia granica zasięgu przebiega wzdłuż rzeki Wisłoki (jedynie nieliczne stanowiska zostały odnaleziona nad niewielkimi lewobrzeżnymi dopływami tej rzeki).

Pierwszy z wymienionych podgatunków ma w Beskidzie Niskim 9 stanowisk (Ryc. 1) nad potokami i na wilgotnych skałach piaskowcowych w obrębie buczyn i jedlin. Spotykany jest również w zachodnich pasmach Karpat.

Drugi podgatunek występuje zdecydowanie częściej (31 stanowisk, Ryc. 2) i są to stanowiska wyznaczające zachodnią granicę zasięgu tego taksonu. Obficie rośnie nad potokami w buczynach i jedlinach, a poza lasami na stromych (często skalistych) zboczach nad rzekami – w miejscach ze spływającą lub podsiąkającą wodą.

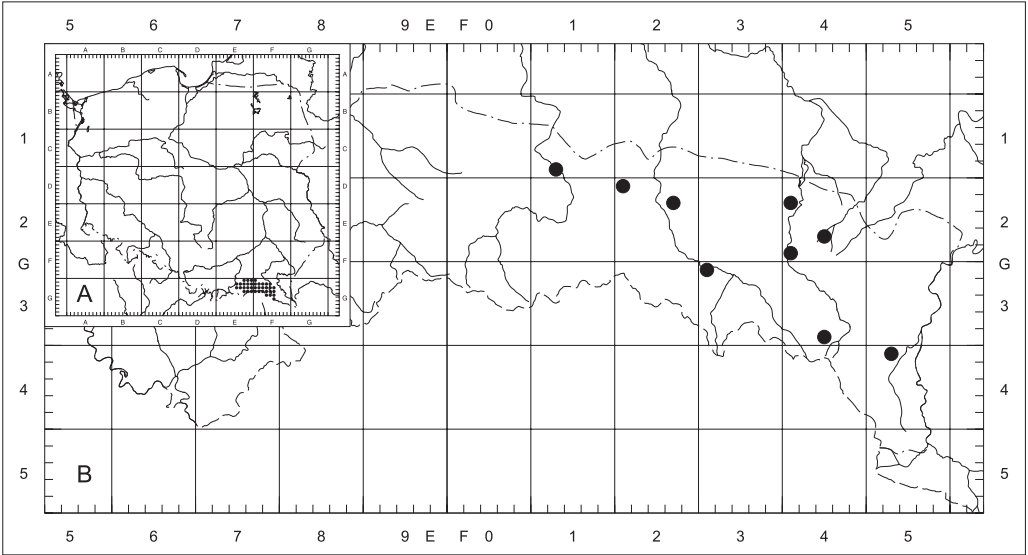
Formy pośrednie (przejściowe) pomiędzy obydwoma podgatunkami były odnajdywane nad potokami w jedlinach i buczynach oraz na podmokłej glebie w jedlinach i olszynach (Ryc. 3).

WYKAZ STANOWISK

subsp. *austriaca*: **FG**: 11 41 – Kąty (leg. K. Oklejewicz 16.06.1998), 22 13 – Góra Cergowa (KNAPP 1872; TACIK i in. 1957; leg. K. Oklejewicz 27.07.1994), 24 10 – Tarnawka (leg. K. Oklejewicz 18.06.1997), Rudawka Rymanowska (KNAPP 1872), 24 32 – Góra Smokowiska (GRODZIŃSKA 1968; leg. K. Oklejewicz 12.07.1997), 33 00 – Góra Ostrzesz N część (leg. K. Oklejewicz 15.07.1997), 34 42 – Góra Bieszczad (leg. K. Oklejewicz 15.06.2001), **45 01** – Komańcza (ROSTAŃSKI 1970).

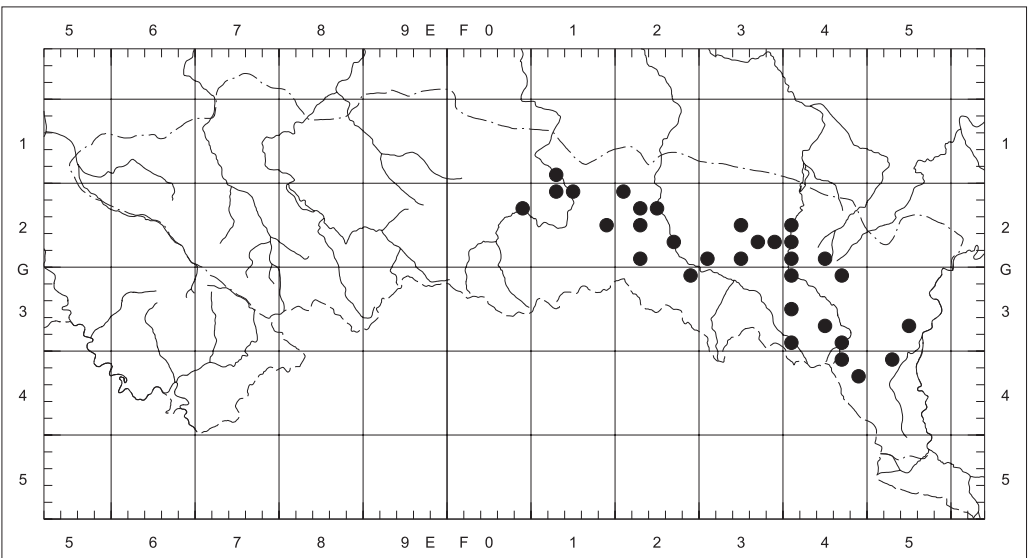
fo. *hoppei*: **FG**: 22 00 – Góra Bucze (leg. K. Oklejewicz 21.05.1999), 24 40 – Góra Dział 665 NW część (leg. K. Oklejewicz 02.06.2000)

subsp. *heterophylla*: **FG**: 11 41 – Kolonia Kąty (leg. K. Oklejewicz 09.05.1998), 20 14 – Góra 562 NW część (leg. K. Oklejewicz 20.05.1998), 21 01 – Dolina Hałbowska (leg. K. Oklejewicz 09.05.1998), Na Górach (leg. K. Oklejewicz 16.06.1998), 21 02 – Myscowa–Kręcisz (leg. K. Oklejewicz 15.06.1998), 21 24 – Dolina Roztoka (leg. K. Oklejewicz 30.06.1999), 22 00 – Góra Bucze (leg. K. Oklejewicz 21.05.1999), 22 11 – Łazy Chyrowskie (leg. K. Oklejewicz 10.04.1999), Kamieniołom Lipowica (leg. K. Oklejewicz 09.06.2000), 22 12 – m. Pustelnia Św. Jana a Nową Wsią (leg. K. Oklejewicz 20.06.2000), 22 21 – Góra Kamionka (ROSTAŃSKI 1967, 1970; leg. K. Oklejewicz 09.06.2000), 22 33 – Góra Kamieniec S część (leg. K. Oklejewicz 08.06.2000), 22 41 – Góra Kiczurka (leg. K. Oklejewicz 18.05.1999), 23 22 – Królik Wołoski (leg. K. Oklejewicz 04.07.2000), 23 33 – Góra Jawornik 761 (leg. K. Oklejewicz 24.05.2000), 23 34 – Góra Dział 734 (leg. K. Oklejewicz 24.05.2000), 23 40 – Góra Dział 657 (leg. K. Oklejewicz 24.05.1999), 23 42 – Jawornik (leg. K. Oklejewicz 04.07.2000), 24 20 – Puławy Dolne (leg. K. Oklejewicz 25.05.1999), 24 30 – Wernejówka (leg. K. Oklejewicz 25.05.1999), 24 40 – Góra Dział 665 NW część (leg. K. Oklejewicz 02.06.2000), 24 42 – Góra Skibce S część (leg. K. Oklejewicz 23.06.2000), 32 04 – Góra

Ryc. 1. A – obszar badany, B – rozmieszczenie stanowisk *Valeriana tripteris* L. subsp. *austriaca* E. Walther w Beskidzie Niskim.

Fig. 1. A – investigated area, B – distribution of localities of *Valeriana tripteris* L. subsp. *austriaca* E. Walther in the Beskid Niski Mts.

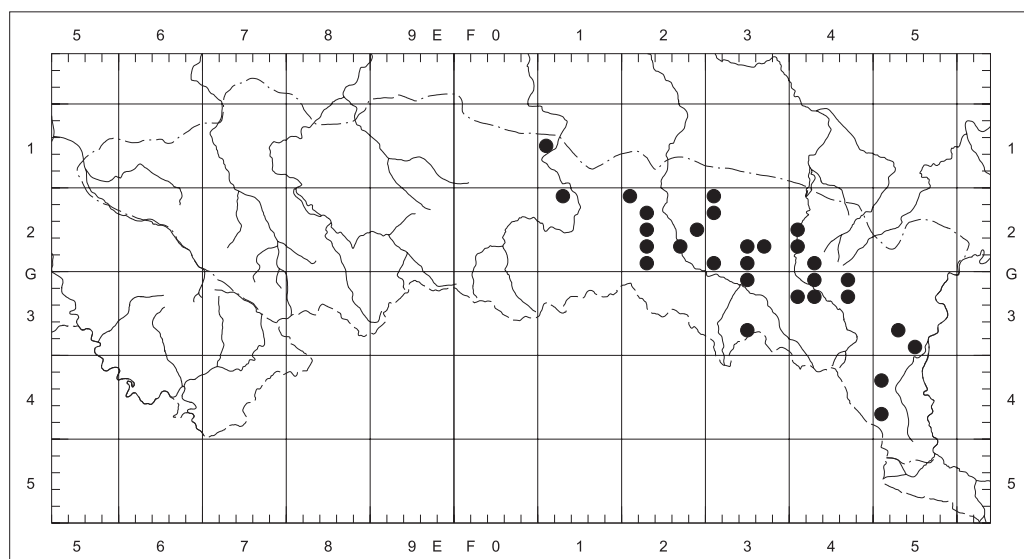

Ryc. 2. Rozmieszczenie stanowisk *Valeriana tripteris* L. subsp. *heterophylla* (Baumg.) Rostański w Beskidzie Niskim.

Fig. 2. Distribution of localities of *Valeriana tripteris* L. subsp. *heterophylla* (Baumg.) Rostański in the Beskid Niski Mts.

Ostra (ROSTAŃSKI 1970; leg. K. Oklejewicz 24.06.2000), 34 00 – Góra Dział 665, SW część (leg. K. Oklejewicz 02.06.2000), 34 03 – Góra 727 (leg. K. Oklejewicz 23.06.2000), 34 20 – Góra Debrz E część (leg. K. Oklejewicz 17.06.1999), 34 32 – Góra Kiczera Średnia (leg. K. Oklejewicz 15.06.2001), 34 40 – Koprywiczna E część (leg. K. Oklejewicz 01.05.2001), 34 43 – Bieszczad (leg. K. Oklejewicz 24.04.1999), 35 32 – Jałczynyk (leg. K. Oklejewicz 26.05.1995), 44 03 – Góra Bania N część (leg. K. Oklejewicz 24.04.1999), Góra 695 (leg. K. Oklejewicz 24.04.1999), 44 14 – Góra Bania S część (leg. K. Oklejewicz 24.04.1999), 45 01 – Komańcza (leg. K. Oklejewicz 18.05.1996).

formy pośrednie: FG: 11 20 – Kąty (leg. K. Oklejewicz 23.05.2001), 21 01 – Na Górach (leg. K. Oklejewicz 16.06.1998), 22 00 – Góra Kalitówka (leg. K. Oklejewicz 21.06.2000), 22 11 – Góra Kamionka (leg. K. Oklejewicz 09.07.2000), 22 21 – Góra Kamionka (leg. K. Oklejewicz 09.06.2000), 22 24 – Góra Dział 507 (leg. K. Oklejewicz 21.06.1999), 22 31 – Góra Mszana (leg. K. Oklejewicz 14.06.2000), 22 33 – Góra Kamieniec S część (leg. K. Oklejewicz 08.06.2000), 22 41 – Wapno (leg. K. Oklejewicz 18.05.1999), 23 00 – Góra Żabia S część (leg. K. Oklejewicz 17.04.1999), 23 10 – Lubatowa S część (leg. K. Oklejewicz 21.06.1999), 23 32 – Góra Bania Szklarska (leg. K. Oklejewicz 04.07.2000), 23 33 – Góra Jawornik 761 (leg. K. Oklejewicz 24.05.2000), 23 40 – Góra Dział 657 (leg. K. Oklejewicz 24.05.1999), 23 42 – Jawornik (leg. K. Oklejewicz 04.07.2000), 24 20 – Puławy Dolne (leg. K. Oklejewicz 25.05.1999), 24 30 – Wernejówka (leg. K. Oklejewicz 25.05.1999), 24 41 – Góra Dział 665 N część (leg. K. Oklejewicz 02 i 23.06.2000), Darów (leg. K. Oklejewicz 23.06.2000), 33 02 – Posada Jaśliska (leg. K. Oklejewicz 04.07.2000), 33 32 – Góra Kamień k. Jaślisk (leg. K. Oklejewicz 02.06.1995), 34 01 – Darów S część (leg. K. Oklejewicz 24.06.2000), Góra Dział SE część (leg. K. Oklejewicz 23.06.2000), 34 03 – Góra 727 (leg. K. Oklejewicz 23.06.2000), Żebracze (leg. K. Oklejewicz 16.06.2001), 34 10 – Góra Debrz NE część (leg. K. Oklejewicz 17.06.1999), 34 11 – Kiczera Długa (leg. K. Oklejewicz 10.06.1995), 34 13 – Góra Kowalowa (leg. K. Oklejewicz 16.06.2001), 35 31 – Góra Kamień k. Rzepedzi (leg. K. Oklejewicz 07.07.1995), 35 42 – Jawornik (leg. K. Oklejewicz 05.06.1999), 45 10 – Góra Mogiła (leg. K. Oklejewicz 20.07.1995), 45 30 – Góra 738 (leg. K. Oklejewicz 05.06.1999).

Ryc. 3. Rozmieszczenie stanowisk form przejściowych pomiędzy *Valeriana tripteris* L. subsp. *austriaca* E. Walther i *V. tripteris* L. subsp. *heterophylla* (Baumg.) Rostański.

Fig. 3. Distribution of localities of forms intermediate between *Valeriana tripteris* L. subsp. *austriaca* E. Walther and *V. tripteris* L. subsp. *heterophylla* (Baumg.) Rostański.

Podziękowania. Serdecznie dziękuję Panu Prof. drowi hab. Krzysztofowi Rostańskiemu z Uniwersytetu Śląskiego za weryfikację materiału zielnikowego.

Summary. *Valeriana tripteris* (Valerianaceae) in the Beskid Niski Mts (SE Poland). In the Beskid Niski Mts two subspecies of *Valeriana tripteris* L. [subsp. *austriaca* E. Walther and subsp. *heterophylla* (Baumg.) Rostański] can be found. Subsp. *austriaca* occurs in the whole range of the Carpathians (with few localities in the Beskid Niski), whereas subsp. *heterophylla* and intermediate forms between the two subspecies are much common in the study area, despite having the western limit of this range along the river Wisłoka.

LITERATURA

- GRODZIŃSKA K. 1968. Rośliny naczyniowe Pasma Bukowicy (Beskid Niski). – *Fragm. Flor. Geobot.* **14**(1): 3–82.
- KNAPP A. J. 1872. Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens und der Bukowina. ss. 520. Verl. W. Braumüller, Wien.
- ROSTAŃSKI K. 1967. Rodzina: *Valerianaceae*, Kozłkowate – W: B. PAWŁOWSKI (red.), *Flora Polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych.* **11**, ss. 338–357. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Kraków.
- ROSTAŃSKI K. 1970. Rozmieszczenie gatunków z rodzaju *Valeriana* L. w Polsce i na sąsiednich terytoriach ZSRR. – *Fragm. Flor. Geobot.* **16**(2): 209–246.
- TACIK T., ZAJĄCÓWNA M. & ZARZYCKI K. 1957. Z zagadnień geobotanicznych Beskidu Niskiego. – *Acta Soc. Bot. Pol.* **26**(1): 17–43.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – *Wiad. Bot.* **22**(3): 145–155.
- KRZYSZTOF OKLEJEWICZ, *Zakład Botaniki, Katedra Biosystematyki, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Cegielniana 12, PL-35-959 Rzeszów, Polska*
- Przyjęto do druku: 10.07.2003 r.*

Nowe, liczne stanowisko *Polemonium caeruleum* (Polemoniaceae) na Mazowszu

Polemonium caeruleum L. (wielosił błękitny) jest gatunkiem o zasięgu borealnym. W Polsce traktowany jest jako relikwit glacialny o występowaniu ograniczonym głównie do północno-wschodniej i wschodniej części kraju (ŚRODOŃ 1973; RUTKOWSKI 2001). *P. caeruleum* jest gatunkiem prawnie chronionym, znajduje się także w „czerwonej księdze” w kategorii „narażony na wyginięcie” – VU (RUTKOWSKI 2001). Duża część notowanych wcześniej stanowisk w Polsce środkowej jest obecnie niepotwierdzona (ZAJĄC & ZAJĄC 2001), natomiast stanowiska na południu kraju traktowane są jako antropogeniczne (PIĘKOŚ-MIRKOWA & MIREK 2003).